

راز سبقت نفتی عراق از ایران

بغداد چگونه دومین تولیدکننده اوپک شد؟

منبع: خلاصه‌ای از مطالب روزنامه دنیای اقتصاد

تهیه کننده: لیلا عظیمی‌نژاد؛ کارشناس تحلیل کسب‌وکار
تأیید کننده: محمدمهدی مظفر؛ مشاور و دستیار ویژه مدیرعامل

اسفند ۱۳۹۷

قرار بود در افق ۱۴۰۴ ایران در بخش نفت به یکی از قدرتهای بلامنازع منطقه تبدیل شود. به هر تقدیر با توجه به جمیع رخدادها به نظر نمی‌رسد بتوانیم به این هدف دست پیدا کنیم. در عوض شاهد آن هستیم که کشوری نظیر عراق با مشکلات متعدد اقتصادی و امنیتی توانسته است گوی سبقت را از ایران برباید و جایگاه دوم در اوپک را به خود اختصاص دهد.

به هر حال آنچه برای شرکت گسترش انرژی پاسارگاد به عنوان یک شرکت خصوصی در این بین اهمیت دارد این است که بدانیم بازار نفت و گاز ایران چه از حیث توسعه و چه از نظر خدمات حفاری به دلیل رکود شدید تا سالیان دراز چشم‌انداز روشنی ندارد و اگر قصد حضور در این بازار را داریم ناگزیر به خروج از مرزها و انجام عملیات هر چند به عنوان یک بازیگر دست‌چندم و حتی در برخی مواقع با ضرر اقتصادی هستیم تا حداقل بتوانیم نه همپا بلکه لنگ لنگان به دنبال نه بازیگران بزرگ جهانی بلکه شرکتهای منطقه حرکت کنیم.

اگر چه ما به عنوان یک بنگاه اقتصادی، نباید در تصمیم‌گیری‌های سیاسی دخالت نماییم ولی رصد تحولات به ویژه در ژئوپلیتیک قطعاً به ما در تدوین استراتژی‌هایمان کمک می‌کند و غفلت از آن می‌تواند آثار مخربی در برنامه‌ریزی‌های توسعه کسب و کار داشته باشد. اگر چه خروج رقبای خارجی به انحصار بازار داخلی کمک و حاشیه قراردادهای با کارفرمایان داخلی را تقویت می‌کند، و ما باید حداکثر استفاده برای توسعه حضور را بنماییم، ولی باید در عین حال به یاد داشته باشیم که در یک شرایط بحرانی که کل صنعت در محاق قرار گرفته است، نمی‌توانیم در این باتلاق عمارتی پر شکوه بنا بگذاریم.

تنها مسیر بقا و دوام عبور از مرزها و توسعه همکاری با بازیگران منطقه‌ای در بازارهای رو به رشدی نظیر عراق خواهد بود. به عبارت دیگر بیم آن می‌رود دل بستن به بازار داخلی و استراتژی توسعه دارایی‌های حفاری و نفوذ بیشتر و بیشتر در این بازار صرفاً به مثابه فرو رفتن در یک باتلاق عمیق سرنوشتی جز نابودی نخواهد داشت و در عوض راهبرد برنده تلاش برای تقویت رد پای منطقه‌ای و کسب مزیت رقابتی از طریق تقویت شایستگی‌های کلیدی و سپس انتقال آن به بازار داخلی خواهد بود.

محمد مهدی مظفر

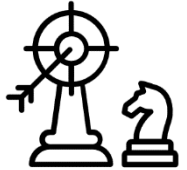
اسفند ۱۳۹۷

چشم‌انداز تولید نفت ایران در سال ۱۴۰۰ تولید حداقل ۴/۷ میلیون بشکه نفت در روز است. به نظر می‌رسد برای دست یافتن به این هدف، عراق الگوی مناسبی برای بررسی باشد. همسایه غربی ایران طی حدود ۹ سال و با وجود تنش‌های سیاسی و امنیتی، توانست تولید روزانه‌اش را ۲/۳ میلیون بشکه افزایش دهد. تلاش برای جذب سرمایه‌گذاران خارجی الگویی است که عراق با پیروی از آن توانست تولیداتش را به سطح ۴/۶ میلیون بشکه در روز برساند و جایگاه دومین تولیدکننده بزرگ اوپک را که پیش از آن در اختیار ایران بود، تصاحب کند.

حدود هزار و پانصد کیلومتر مرز خاکی و هشت میدان نفتی مشترک در طول این مسیر، **عراق** را به لحاظ **سیاسی و اقتصادی** تبدیل به یکی از مهم‌ترین همسایگان ایران کرده است. این اهمیت به ویژه در **صنعت نفت** قابل توجه است. **عراق** با وجود اینکه به لحاظ تاریخی (تا پیش از سال ۲۰۱۲) هیچ‌گاه در تولید روزانه نفت به ایران نزدیک نبوده، با بهره‌گیری از الگوی جذب سرمایه‌گذاران خارجی طی سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۲ موفق شد ایران را به لحاظ تولید روزانه **نفت** پشت سر بگذارد. مروری بر اقدامات **دولت** عراق در این زمینه نشان می‌دهد همسایه غربی **ایران** با وجود تنش‌های سیاسی و ضعف‌های اقتصادی، با باز کردن درهای سرمایه‌گذاری به روی شرکت‌های بین‌المللی، موفق به ثبت جهش تولید بیش از دو برابری طی سال‌های اخیر شده است. به گزارش «دنیای اقتصاد» در حال حاضر چیزی حدود ۴۳ شرکت خارجی از نقاط مختلف دنیا در پروژه‌های نفتی، گازی و زیربنایی عراق مشغول به کار هستند. الگوی جذب سرمایه‌گذار خارجی توانست عراق را وارد دوره طلایی تولید و **صادرات نفت** کند و حالا شرکت‌های داخلی عراقی ماموریت توسعه بخشی از پروژه‌های داخلی را بر عهده دارند. جهش همسایه غربی ایران در افزایش تولید در حالی است که ایران حتی در دوران برجام، زیر سایه مانع‌تراشی‌های داخلی آن‌طور که باید موفق به انعقاد قرارداد با سرمایه‌گذاران خارجی نشد.

موقعیت دو همسایه نفتی در اوپک

علاوه بر اهمیت **استراتژیک** میادین نفتی مشترک و توسعه دوجانبه آن، حضور همسایه غربی ایران در **اوپک** عاملی است که توجه به فعالیت‌های این کشور در زمینه تولید نفت را مهم جلوه می‌دهد. عراق در سال ۲۰۱۲، با عبور از مرز تولید سه میلیون بشکه نفت در روز، جایگاه دومین تولیدکننده بزرگ **اوپک** را به خود اختصاص داد. این جایگاه تا پیش از سه ماهه سوم ۲۰۱۲ به ایران تعلق داشت. در این مقطع زمانی نه تنها تولید روزانه نفت خام ایران به علت تشدید تحریم‌های غرب با کاهش مواجه شده بود بلکه تولید روزانه نفت عراق طبق برنامه‌ریزی‌های قبلی برای نخستین بار در تاریخ **صنعت نفت** این کشور از مرز سه میلیون بشکه در روز عبور کرد. عراق از سال ۲۰۰۹ به این سو با برگزاری مناقصه‌های منظم، برنامه افزایش تولید نفت با همکاری شرکت‌های بین‌المللی را به شکل مداوم ادامه داده تا طی این سال‌ها تولید این کشور از حدود ۲/۳ میلیون بشکه در روز به حدود ۴/۶ میلیون بشکه در روز برسد. این میزان به معنای رشدی دو برابری و خیز این کشور به سوی تولید روزانه بیشتر است.

آن‌طور که پیش از این از سوی مقامات نفتی عراق اعلام شده است، این کشور برای سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۲۳ تولید روزانه ۷/۵ میلیون بشکه نفت خام در روز و صادرات ۶ میلیون بشکه‌ای را هدف قرار داده است. **وزارت نفت عراق** قصد دارد تا پایان سال جاری میلادی، به تولید پنج میلیون بشکه نفت خام در روز دست یابد تا بخشی از یک برنامه بلندمدت را اجرا کرده باشد. در حال حاضر عراق فاصله‌ای بیش از ۳۰۰ هزار بشکه‌ای تا دست یافتن به هدف پنج میلیون بشکه‌ای در سال جاری میلادی دارد. این فاصله در حالی وجود دارد که سرعت رشد تولید نفت عراق در سال‌های اخیر نسبت به نخستین سال‌های اجرای برنامه‌های **رشد** تولید، کندتر شده و به‌طور میانگین سالانه حدود ۱۰۰ هزار بشکه در روز بوده است. این رقم از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵ به‌طور متوسط بیش از ۳۰۰ هزار بشکه در روز بوده و از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۵ رکورد **رشد** سالانه حدود ۷۰۰ هزار بشکه‌ای نیز در عراق به ثبت رسیده است.

موقعیت دو همسایه نفتی در اوپک – ادامه

خروج شرکت‌های بزرگ از پروژه‌های نفتی عراق، به خصوص پس از ریزش چشمگیر قیمت‌ها بین سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۶، می‌تواند یکی از مهم‌ترین عوامل کند شدن سرعت رشد تولید روزانه نفت در این کشور باشد. فساد و بوروکراسی گسترده و همچنین ریسک‌های امنیتی و سیاسی موجود در عراق نیز مزید بر علت شده است. در کنار این عوامل، توجه به این نکته ضروری است که میادین نفتی جذاب در چهار دوره مناقصه‌ای که بین سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۲ برگزار شد، به شرکت‌های بین‌المللی واگذار شدند و میادین باقی‌مانده عمدتاً از تولید و ذخایر بالایی برخوردار نیستند. به همین علت شرکت‌های بین‌المللی نفتی تمایل چندانی برای ورود به این میادین از خود نشان ندادند به خصوص که برای آنها فرصت‌های جذاب‌تری در سایر مناطق نفتی **جهان** به‌ویژه شیل آمریکا وجود داشته و دارد. از همین رو **وزارت نفت عراق** وظیفه توسعه این میادین را به شرکت‌های داخلی این کشور واگذار کرده است. کارشناسان با در نظر گرفتن مجموع این شرایط، دست یافتن عراق به تولید پنج میلیون بشکه‌ای در روز را در چشم‌انداز ۲۰۱۹ جست‌وجو نمی‌کنند و رسیدن به این هدف را در سال ۲۰۲۰ یا حتی سال‌های بعد از آن ممکن می‌دانند.

فرصت همکاری ایران و عراق در توسعه میادین مشترک

به عقیده کارشناسان هرچند ایران تجربه و توان فنی و مهندسی لازم برای همکاری در توسعه میادین مشترک نفتی با عراق را داراست، اما تحت فشار تحریم‌های تازه آمریکا قادر به فروش نفت در سطح واقعی توانش نیست. عراق نیز علاوه بر کمبودهایی که در زیرساخت‌های انتقال و صادرات دارد، به علت حضور در توافق کاهش تولید اوپک دست‌کم تا پایان نیمه نخست سال جاری میلادی قادر به افزایش تولید آزادانه نیست.

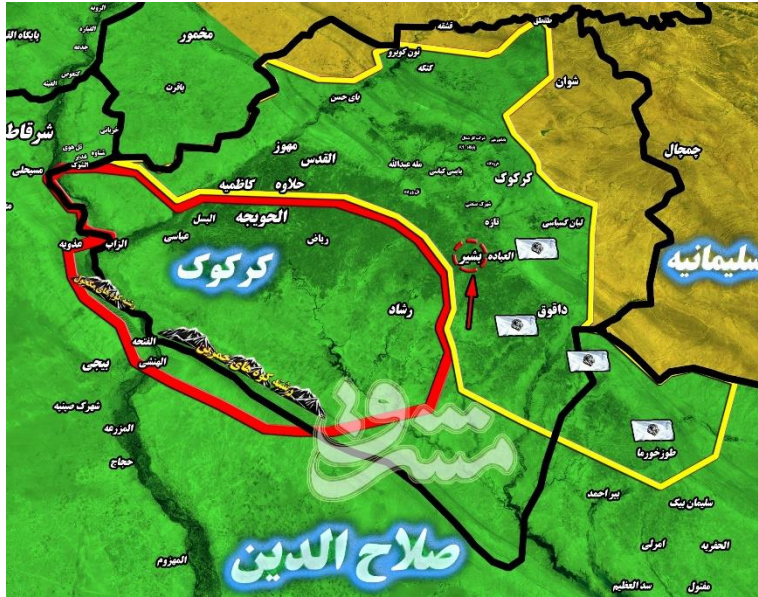

عراق به‌عنوان کشوری که اقتصادش وابستگی حدوداً ۹۰ درصدی به درآمدهای نفتی دارد، با جدیت برنامه‌های افزایش تولید را پیگیری می‌کند و شرکت‌های بین‌المللی متنوعی را نیز برای توسعه تولید جذب پروژه‌های نفتی و گازی کرده است. همسایه غربی ایران که کشورمان طولانی‌ترین مرز زمینی را با آن داراست، در خیز دومی که برای افزایش تولید برداشت، در نوامبر ۲۰۱۷ اعلام کرد مناقصه‌هایی را برای اکتشاف و توسعه ۱۱ بلوک نفتی جدید برگزار خواهد کرد که پنج بلوک آن در مرز ایران قرار داشت. با توجه به عدم استقبال چشمگیر از این مناقصه‌های عراق (با وجود اصلاح قراردادهای نفتی در این کشور) و همچنین با توجه به اینکه وزارت نفت عراق (همانند ایران) در دور جدید توسعه میادین نفتی تمرکزش را بر میدان‌های مشترک گذاشته، به نظر می‌رسد فرصتی مناسب برای همکاری دو کشور در توسعه میادین نفتی مشترک ایجاد شده باشد.

روند تولید نفت در اقلیم کردستان و کرکوک

پس از مناقشاتی که اواخر سال ۲۰۱۷ میان دولت مرکزی عراق و اقلیم کردستان در پی برگزاری همه‌پرسی در این اقلیم ایجاد شد، کنترل منطقه **کرکوک** که یکی از مهم‌ترین مناطق نفتی عراق است به دست نیروهای نظامی دولت مرکزی افتاد. نتیجه این شرایط توقف صادرات ۳۰۰ هزار بشکه‌ای از این منطقه برای حدود یک سال بود.

عادل عبدالمهدی، نخست‌وزیر عراق که با کابینه و برنامه‌ای اصلاح‌طلبانه روی کار آمده است؛ در یکی از نخستین اقدامات موفق شد پس از گذشت یک سال از توقف صادرات، در رابطه با میادین نفتی کرکوک میان دولت مرکزی عراق و اقلیم کردستان به توافقاتی دست پیدا کند که می‌تواند در افزایش تولید و صادرات روزانه نفت این کشور اثرگذار باشد. در این راستا، اصلاح شرکت ملی نفت عراق می‌تواند چهار شرکت منطقه‌ای نفت عراق را به یک شرکت واحد تبدیل کند که امکان عملیات و سرمایه‌گذاری هماهنگ را برای آنها فراهم می‌کند.

روند تولید نفت در اقلیم کردستان و کرکوک – ادامه

صادرات نفت خام از اواخر سال میلادی گذشته از حوزه کرکوک با ظرفیت اولیه ۵۰ هزار بشکه در روز آغاز و به سمت بندر جیهان ترکیه سرازیر شد. این اتفاق در پی فشار آمریکا بر دولت عراق و به منظور افزایش صادرات این کشور برای پر کردن جای خالی نفت ایران در دوران تحریم افتاد. در عین حال گزارش‌ها حاکی از آن است که برداشت نفت از میادین اقلیم کردستان که در غرب ایران قرار دارند، روندی رو به رشد دارد.

شرکت DNO نروژ، در جولای گذشته در میدان نفتی پش‌کبیر (Peshkibir) که در مرز جنوبی ترکیه قرار دارد، به تولید ۳۵ هزار بشکه‌ای در روز دست یافته که فراتر از اهداف اولیه تعیین‌شده بوده است. این شرکت همچنین در حال کار روی سازه نفتی Baeshiqa در نزدیکی موصل است و در سال جاری میلادی حفاری سومین چاه مستقل آن را در برنامه دارد.

شرکت Genel Energy نیز که دفتر آن در لندن قرار دارد و به شکلی فراگیر در میادین نفتی اقلیم کردستان عراق فعالیت دارد؛ پیش از این اعلام کرده بود برای افزایش چشمگیر تولیداتش در اقلیم کردستان برنامه‌های ویژه‌ای در سال ۲۰۱۹ دارد. انتظار می‌رود تولیدات Genel Energy در میدان‌های «طق‌طق» و «تاواکه» باشد.

همچنین این شرکت اعلام کرده بود قصد دارد طرح توسعه میدان گازی بینا باوی (Bina Bawi) در اقلیم کردستان عراق را تا پایان سه ماه سوم ۲۰۱۸ و طرح توسعه میدان گازی میران (Miran) را نیز تا پایان ۲۰۱۸ ارائه دهد. احتمالاً این طرح‌های توسعه تا سال ۲۰۲۲ اجرایی شود. همچنین طبق گزارش‌های منتشر شده، بی‌پی نیز با دولت عراق به توافق رسیده تا پتانسیل میدان نفتی کرکوک را مورد مطالعه قرار دهد. مجموع ذخایر این میدان نفتی ۹ میلیارد بشکه تخمین زده می‌شود. آخرین مطالعات انجام شده در این میدان به ۲۰ سال قبل مربوط می‌شود.

شهر بغداد در مرکز عراق قرار دارد و به سمت شرق این کشور متمایل است. در قسمت شرقی پایتخت عراق یک حوزه نفتی وسیع قرار دارد که مانند حوزه‌های نفتی جنوبی این کشور به اکتشاف رسیده و پروژه‌هایی برای توسعه آن تعریف شده است. شرکت **لوک اویل روسیه** فعالیت قابل توجهی در این منطقه دارد. این منطقه به لحاظ امنیتی از غرب عراق در موقعیت بهتری قرار دارد. عراق از سمت غرب با **سوریه** همسایه است و فعالیت‌های تروریستی گروه داعش در این مناطق ریسک‌های فراوانی پیش روی شرکت‌های بین‌المللی نفتی قرار داده است. ذخایر غرب عراق بیشتر شامل گاز هستند و پیش‌بینی می‌شود توسعه این ذخایر کمک فراوانی به توسعه اقتصادی عراق کند.

با این حال تا زمانی که امنیت کامل در این مناطق برقرار نشود، نمی‌توان انتظار داشت سرمایه‌گذاری چشمگیری در این منطقه انجام شود.

LUKOIL

بیشترین حجم ذخایر نفت عراق در جنوب این کشور قرار دارد. همچنین بخش عمده‌ای از رشد تولید نفت عراق در میدان‌های نفتی جنوب این کشور هدف‌گذاری شده است. جنوب عراق نسبت به مناطق نفت‌خیز شرق و غرب این کشور از امنیت بیشتری برخوردار است. با این حال این منطقه از جولای ۲۰۱۸ با اعتراضات مردمی نسبت به سیاست‌های دولت مواجه است. میدان‌های نفتی و مختل کردن روند فعالیت آنها یکی از اهداف معترضان برای دست یافتن به مطالباتشان از دولت است. این در حالی است که شرکت‌های بین‌المللی از جمله شل که در میدان مجنون (مشترک با آزادگان در سمت ایران) سهامدار است، برنامه افزایش تولید دارند. برنامه شل در این میدان نفتی، افزایش تولید از ۲۳۵ هزار بشکه در روز فعلی به ۴۵۰ هزار بشکه در روز تا سال ۲۰۲۰ است. با این حال اعتراضات مردمی و آسیب‌هایی که می‌توانند به فعالیت‌های نفتی این منطقه وارد سازند، چالش جدیدی بر سر راه سرمایه‌گذاران است. فاز سوم توسعه میدان نفتی حلفیا در جنوب عراق نیز در دست شرکت نفتی پتروچاینا است. با اجرای این پروژه، ظرفیت تولید این میدان در سال جاری میلادی دو برابر شده و به ۴۰۰ هزار بشکه در روز خواهد رسید. عراق همچنین به موافقت اولیه در زمینه همکاری مشترک اکسون‌موبیل و پتروچاینا به منظور یکپارچه کردن پروژه‌های جنوب دست یافته است.

